

คุณค่าและภูมิปัญญาจากวรรณกรรมภาคใต้ ยุคการพิมพ์ พ.ศ. 2470-2520¹

Value and Wisdom from Southern Literature
Published in the Publication Era B.E. 2470-2520¹

พัชลิน จินนูน (Phatchalin Jeennoon)²

วราเมษ วัฒนไชย (Warames Wattanachai)³

ปรียากรณ์ ชูแก้ว (Pariyakorn Chookhaw)⁴

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าและภูมิปัญญาจากวรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์ พ.ศ. 2470-2520 จำนวน 32 เรื่อง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร เน้นตีความจากตัวบท อาศัยทฤษฎีด้านวรรณกรรม คติชน ประวัติศาสตร์ รวมถึงการสัมภาษณ์คนในชุมชนมาช่วยอธิบายข้อมูล โดยรวบรวมข้อมูลวรรณกรรมที่มีรูปแบบเหมือนหนังสือวัดเกาะภาคกลาง แต่งเป็นร้อยกรอง มีเนื้อหาครอบคลุมสมบูรณ์ ระบุชื่อผู้แต่งอย่างชัดเจน พิมพ์เผยแพร่ในยุคการพิมพ์ ซึ่งพบว่าปรากฏในช่วงทศวรรษ 2470-2520 ข้อมูลวรรณกรรมส่วนใหญ่แพร่หลายในพื้นที่ภาคใต้ฝั่งตะวันออกพบมากเป็นพิเศษคือจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมกลุ่มนี้มีคุณค่า 7 ประการ ได้แก่ การสะท้อนภาพสังคมวัฒนธรรมภาคใต้ การบอกเล่าประวัติความเป็นมาของตำนานสถานที่ในท้องถิ่น การเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมืองของประเทศ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนและคนกับสภาพแวดล้อม การเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติในท้องถิ่น การบ่งชี้อัตลักษณ์ของหญิงชายในสังคม และการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวรรณศิลป์ ทั้งแสดงออกทางภูมิปัญญา 4 ประการ ได้แก่ ภูมิปัญญา

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง "วรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์ พ.ศ. 2470 - 2520 : ความหลากหลายคุณค่า และ ภูมิปัญญา" โดยได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีงบประมาณ 2558

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์สาขาประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000, อีเมล : Phatchalinj@hotmail.com.

³อาจารย์, สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000, อีเมล : ariesmesah@hotmail.com

⁴อาจารย์, สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000, อีเมล : dawpariyakorn@hotmail.com

ด้านการเลือกสรรรูปแบบคำประพันธ์ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาด้านการเลือกใช้ถ้อยคำภาษาที่เข้าใจง่าย โดยเฉพาะ การใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ ภูมิปัญญาด้านการปรับปรนองค์ประกอบของวรรณกรรมที่สอดคล้องกับบริบทสังคมวัฒนธรรมภาคใต้ และภูมิปัญญาด้านการนำเสนอเนื้อหาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคม สะท้อนให้เห็นพลังปัญญาของผู้แต่งชาวใต้ที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานเพื่อตอบสนองต่อกลุ่มชนของตน

คำสำคัญ : คุณค่า, ภูมิปัญญา, วรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์

Abstract

This article aims at presenting result of studying value and wisdom resulted from 32 stories of the southern literature published in the Publication Era B.E. 2470-2520. The study is documentary research emphasizing text interpretation based on theories of literature, folklore and history. The interview of people in the community was also conducted to get more information by collecting information towards literature having the same pattern with Wat Koh literature, composed as poem, having complete content, clearly identifying author's name, published in the Publication Era B.E. 2470-2520. Most literature was well-known in southeast region, especially Nakhon Si Thammarat, Phattalung, Songkhla and Suratthani. The research findings presented that this type of literature has seven values: reflection of southern culture and society, legend recital towards local historic places, an enrichment of civilian's consciousness, managing people and the environment' relationship, being local nature learning center, sexual identity identification in society and wisdom of literature transformation. Moreover, they also expresses in four types of wisdom: wisdom of verse style selection conforming to local culture, wisdom of easily understandable word use, specifically southern Thai language, wisdom of literature's component adjustment serving southern social and cultural

contexts and wisdom of content presentation as a guide for social development reflecting power of wisdom of Thai southern writers who are able to create literature to serve the local folks.

Keywords : value, wisdom, Publication Era

บทนำ

วรรณกรรมภาคใต้เป็นวรรณกรรมที่เป็นผลงานของชาวใต้ที่สร้างสรรค์ขึ้น นิยมแต่งด้วยรูปแบบของฉันทลักษณ์ที่หลากหลาย มีทั้งประเภทลายลักษณ์และมุขปาฐะ ในช่วงที่กิจการการพิมพ์เจริญรุ่งเรือง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา มีการแต่งวรรณกรรมโดยบันทึกเป็นรูปเล่มหนังสือขนาดเล็ก เรียกว่าหนังสือเล่มเล็ก วรรณกรรมกลุ่มนี้มุ่งเผยแพร่ให้แก่คนในท้องถิ่นภาคใต้ มุ่งสร้างและเสพกันในภาคใต้ โดยเฟื่องฟูมากที่สุดช่วง พ.ศ. 2470-2520 วรรณกรรมกลุ่มนี้มีประเภทของเนื้อหาที่หลากหลาย ทั้งวรรณกรรมประเภทคำสอน วรรณกรรมประเภทนิราศ วรรณกรรมประเภทนิยาย วรรณกรรมประเภทบันทึก และวรรณกรรมประเภทศาสนา ผู้แต่งมีทั้งพระสงฆ์ ข้าราชการท้องถิ่นและชาวบ้านในชุมชน หนังสือเหล่านี้คนภายนอกอาจไม่คุ้นเคยนัก แต่คนท้องถิ่นภาคใต้สมัยนั้นรู้จักกันเป็นอย่างดี น่าสนใจว่า ผู้แต่งมักสอดแทรกบริบททางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้อย่างชัดเจนซึ่งลักษณะเด่นเช่นนี้แตกต่างจากวรรณกรรมภาคใต้สมัยโบราณที่ไม่ค่อยระบุชื่อผู้แต่ง ไม่ระบุวันเวลาที่แต่ง มีเนื้อหาส่วนใหญ่ร่วมกับวรรณกรรมของภาคกลาง เช่น พาลีสอนน้อง คำกลอน สุภาสิตสอนหญิง โคบุตร และนิราศเดือน ไม่สามารถบ่งชี้ชัดว่าเป็นวรรณกรรมของภาคใต้โดยแท้จริง

จากการสำรวจวรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์ที่แต่งช่วงทศวรรษ 2470-2520 ผู้วิจัยพบจำนวน 32 เรื่อง พบมากบริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และสุราษฎร์ธานี มีดังนี้ วรรณกรรมประเภทนิราศ จำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ นิราศพรมนิราศไปจังหวัดตรัง นิราศพระธาตุนคร นิราศพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช นิราศไปวัดเขาพัง นิราศขึ้น และนิราศสงขลาคราวไปอบรมวิชาหัตถศึกษา วรรณกรรมประเภทคำสอน จำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ สุภาสิตสอนผู้ชายโสด คติคำกลอนเดือน

เพื่อน มงคลประธาราชบุรี คำกลอนสอนใจคนจน ประวัติการณ์เดือนไทย คำกลอนสอนใจ และศีลห้าภาสิต วรรณกรรมประเภทศาสนา จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ นิทานสาธกเบญจศีลคำกลอนเพลงกะบอ กโฆฬิตกามาณันท์ สองกุมารคำกลอนมหาชาติ กัณฑ์ที่ 8 พุทธทำนายคำกลอน องค์ลีมาลแผลงฤทธิ์ พระมาลัยคำกลอนรักที่แสนเศร้า เรื่องนางปญจางรา ลานอโคกของกามนิตและประสิทธิพรกลอน วรรณกรรมประเภทบันเทิงเรื่องราวต่าง ๆ จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ คำกลอนการขุดพระ วาดภัยคำกลอน ฆาตกรรมคำกลอน มาตุภูมิที่ซำรัก หนังสือประวัติคำกลอนของวัดใหม่ท่านางพรหม และประวัติพระพุทไธยาสน์ วรรณกรรมประเภทนิยายประโลมโลก จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ เมืองสิต (ขุนแก้ว) แหะแหว และหนามรัก และวรรณกรรมประเภทกลอนโนราจำนวน 1 เรื่อง ได้แก่ คำกลอนมโนห์ราขี้เมา

ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์จำนวน 32 เรื่องข้างต้นนี้มีคุณค่าและแสดงออกทางภูมิปัญญาอย่างประจักษ์ คุณค่าที่ปรากฏมีความสัมพันธ์กับสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชน เช่น เป็นเครื่องมืออบรมสั่งสอนจริยธรรมของคนในสังคม เป็นแหล่งบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี และการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ทั้งสะท้อนภูมิปัญญาต่าง ๆ วรรณกรรมกลุ่มนี้สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ และมีบทบาทผูกพันกับวิถีชีวิตชาวใต้อย่างชัดเจน ดังรายละเอียดการนำเสนอผลการศึกษาด้านคุณค่าและภูมิปัญญาจากวรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์ พ.ศ. 2470-2520 ต่อไปนี้

อนึ่ง การวิจัยวรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์ ผู้วิจัยเน้นตีความจากตัวบทวรรณกรรม อาศัยทฤษฎีด้านวรรณกรรม คติชน ประวัติศาสตร์ รวมถึงการสัมภาษณ์คนในชุมชน

คุณค่าของวรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์ พ.ศ. 2470-2520

การศึกษาวรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์ พ.ศ. 2470-2520 ทั้ง 32 เรื่อง ดังที่ผู้วิจัยนำเสนอไว้ข้างต้น ทำให้เห็นว่วรรณกรรมกลุ่มนี้มีคุณค่าทางสังคมอย่างชัดเจน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. คุณค่าด้านการสะท้อนภาพสังคมวัฒนธรรมภาคใต้ ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์ พ.ศ. 2470-2520 ได้สะท้อนภาพสังคมวัฒนธรรมภาคใต้อย่างเด่นชัด ดังรายละเอียดบางประการ

1.1) กฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานทางสังคม ผู้แต่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวใต้ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการควบคุมคน ผู้ที่ทำผิดกฎหมายมีบทลงโทษที่ชัดเจน นอกจากนั้นยังออกกฎระเบียบเรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น การใช้บริการรถไฟ การใช้สถานที่ราชการ แม้แต่การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาก็มีการกล่าวถึงกฎกติกา มารยาทกันอย่างกว้างขวางเพื่อสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม

1.2) ระบบเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และการคมนาคม ผู้แต่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวใต้อยู่ในวิถีนิยมอย่างชัดเจน ผู้แต่งมักสนับสนุนให้ชาวใต้ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อขาย โดยโน้มน้าวให้เห็นว่ายิ่งทำมากยิ่งได้กำไรมาก แม้แต่ผู้หญิงก็เริ่มมีบทบาทด้านการค้าขาย อาชีพของชาวใต้สมัยนี้มีทั้งปลูกผัก ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย ทำหัตถกรรม ทำเหมืองแร่ รับจ้าง รับราชการและทำประมง ซึ่งเป็นไปตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ เช่น หากอาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำก็ประกอบอาชีพทำประมง หากอาศัยบนพื้นที่ราบก็ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ ทำนา ทำสวนยางพารา สวนมะพร้าว สวนผลไม้ เป็นต้น สมัยนี้การคมนาคมมีความสะดวกสบายกว่าแต่ก่อน ชาวใต้เดินทางโดยรถไฟกันมากขึ้น เช่น เรื่องคำกลอนสอนใจคนจน กล่าวว่า “ทางสุราษฎร์สงขลาเที่ยวมาไป เติมน้ำมันรถไฟไม่ใช่น้ำมันหัวใจจริง” (หน้า 23)

1.3) สภาพบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย ผู้แต่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวใต้ลงหลักปักฐานหรือตั้งหลักแหล่งทั้งในชุมชนเมืองและในพื้นที่ที่ห่างไกลออกไป ผู้ที่อาศัยในชุมชนเมืองมักสร้างตึกกรมบ้านช่องที่ทันสมัย โอ้อ่า หากเป็นชุมชนชนบทที่ห่างออกไปว่าชาวบ้านมักตั้งถิ่นฐานตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งริมชายฝั่งทะเล ริมแม่น้ำ บนพื้นที่ราบ และใกล้เชิงเขาที่แวดล้อมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ

1.4) ปัญหาชุมชน ปัญหาที่พบอย่างสม่ำเสมอในวรรณกรรม คือ ปัญหาความยากจน ปัญหาการเอาเปรียบของนายทุน ปัญหาการเล่นหวยเถื่อน ปัญหาการแก่งแย่งที่ดินทำกิน ปัญหาครอบครัวอันเนื่องจากการเข้ามาของกิจกรรม رأไทนหรือร่ำวง และปัญหาโจรผู้ร้าย ปัจจัยประการหนึ่งมาจากการรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมทุนนิยม ส่วนอีกประการหนึ่งมาจากนโยบายของรัฐสมัยสร้างชาติ

1.5) ค่านิยม และความเชื่อของชาวใต้ ผู้แต่งสะท้อนให้เห็นค่านิยมของชาวใต้ในสมัยที่แต่งที่แตกต่างจากในอดีตอย่างชัดเจน เช่น ค่านิยมเรื่องวัตถุ ค่านิยมของผู้หญิงรุ่นใหม่ที่มีกแต่งกายด้วยเสื้อผ้าทันสมัย ไม่รัดกุมมิดชิดเหมือนแต่ก่อน ใช้เครื่องสำอางอย่างตะวันตก นิยมเที่ยวนอกบ้าน ไม่ใคร่รักนวลสงวนตัว และมีค่า

นิยมหาสามีที่เป็นคนรวย บ้างก็มีค่านิยมการซูดพระไปขาย บ้างก็เริ่มนิยมเสพความบันเทิงด้วยการดูหนังหรือชมภาพยนตร์ซึ่งชาวญี่ปุ่นนำมาฉายในภาคใต้ อันเนื่องจากช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นช่วงที่ทหารญี่ปุ่นเข้ามาตั้งฐานทัพในภาคใต้ด้วย ส่งผลให้ชาวใต้มีโอกาสได้เสพภาพยนตร์ของชาวญี่ปุ่น จนกลายเป็นค่านิยมตาม ๆ กัน ไปอย่างไรก็ตาม ผู้แต่งก็ยังผลิตซ้ำค่านิยมบางอย่างที่ฝังมาอยู่ เช่น ค่านิยมการเคารพผู้อาวุโส ค่านิยมแม่บ้านแม่เรือน ค่านิยมความกตัญญู ค่านิยมการรักษาพลสงวนตัว ค่านิยมการประหยัดอดออม ค่านิยมการผูกคอตายผูกเกลอ ค่านิยมการมีสมัพรพรคพวก ค่านิยมการแต่งงานกับผู้มีฐานะและการศึกษาเสมอกัน และค่านิยมการวางตัวให้สมวัย

1.6) ความสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่าง ๆ ผู้แต่งสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มชาวบ้านมักมองกลุ่มของ กำนัน และผู้ใหญ่บ้านในแง่บวก โดยมองว่ากลุ่มนี้ช่วยพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า คอยดูแลปกป้องผลประโยชน์ของลูกบ้าน และมีอำนาจในการตัดสินใจต่าง ๆ ในกรณีที่มีลูกบ้านมาฟ้องร้อง แต่มองเจ้าหน้าที่ตำรวจในแง่ลบ เชิงจกฉวยผลประโยชน์ และมองกลุ่มผู้แทนราษฎรว่ามักไม่ทำตามสัญญาสร้างภาพ นอกจากนี้ ผู้แต่งยังสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธกับชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามมักมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาวไทยกับกลุ่มชาวจีนที่มาอาศัยในท้องถิ่นไม่สู้ดีนัก ชาวไทยมองชาวจีนในเชิงเอารัดเอาเปรียบ และขูดรีด

1.7) ประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรม ผู้แต่งสะท้อนประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมการเล่นในท้องถิ่นอย่างเด่นชัดเพื่อให้ได้เรียนรู้ร่วมกัน ดังปรากฏในเรื่องเมืองสิด (ขุนแก้ว) เหมะเว ผู้แต่งสะท้อนประเพณีพิธีกรรมการเล่นของชาวมุสลิม เรื่องนิราศพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช ผู้แต่งสะท้อนการประกอบพิธีสมโภชพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช ในขณะที่เรื่องนิราศขึ้นสะท้อนประเพณีการรับ-ส่งตายายของชาวพุทธ จังหวัดสุราษฎร์ธานี สำหรับวัฒนธรรมที่ปรากฏจากวรรณกรรม ได้แก่ มโนห์รา หนึ่งตะลุง เพลงบอก กัดปลา ชนไก่ ชนวัว เลี้ยงนก เช่นนกเขา นกกรงหัวจุก การละเล่นสะบ้า และการเล่นกรอกหลุม (หมากหลุม/หมากขุม) ซึ่งการเล่นเหล่านี้ก็ยังคงสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าคนใต้เป็นคนที่มีนิสัยชื่นชอบความสนุกสนาน ใช้เวลาว่างในการพบปะสังสรรค์ อันสะท้อนความสัมพันธ์อันแนบแน่นของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี

2. คุณค่าด้านการบอกเล่าประวัติความเป็นมาของตำนานสถานที่ในท้องถิ่น ในการบอกเล่าประวัติความเป็นมาของตำนานสถานที่ในท้องถิ่น ผู้แต่งอธิบายที่มาอย่างละเอียด เช่น เรื่องนิราศพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช ผู้แต่งบอกเล่าประวัติการอัญเชิญพระทันตธาตุไปประดิษฐานยังแหล่งต่าง ๆ เรื่องมาตุภูมิที่ซำรัก ผู้แต่งบอกเล่าประวัติหรือตำนานของโนราท่าแค จังหวัดพัทลุง และเรื่องหนังสือประวัติคำกลอนของวัดใหม่ท่านางพรหม ผู้แต่งบอกเล่าประวัติการสร้างวัดใหม่ท่านางพรหม

3. คุณค่าด้านการเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมืองของประเทศ ผู้แต่งมุ่งปลูกฝัง “พลเมือง” หรือ “พลเรือน” ระดับต่าง ๆ ได้แก่ 1) การเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมืองระดับส่วนตน ผู้แต่งสอนให้มีคุณธรรมจริยธรรม มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ มีวินัย มีน้ำใจ ขยัน ประหยัดอดออม และกตัญญูรู้คุณ 2) การเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมืองระดับครอบครัว ผู้แต่งสอนให้สมาชิกในครอบครัวทำหน้าที่ของสมาชิกที่ดี ทั้งผู้เป็นบิดามารดา บุตรธิดา และปู่ย่าตายาย โดยเน้นความรักใคร่กลมเกลียว ดูแลเอาใจใส่ ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง และไม่สร้างปัญหา 3) การเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมืองระดับชุมชน ผู้แต่งปลูกฝังให้สมาชิกขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ ช่วยกันพัฒนาเศรษฐกิจ เคารพและให้ความร่วมมือกับรัฐท้องถิ่น และไม่สร้างปัญหาให้ชุมชน 4) การเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมืองระดับสังคม ผู้แต่งปลูกฝังให้สมาชิกปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม เช่น ละเลิกอบายมุข ไม่เป็นโจรผู้ร้าย และไม่เป็นคนเลวหัวไม้ และ 5) การเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมืองระดับประเทศ ผู้แต่งปลูกฝังให้สมาชิกเคารพกฎหมาย เสียภาษี ละมุลเหตุแห่งความเสื่อม และช่วยกันสร้างงานสร้างอาชีพ

4. คุณค่าด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนและคนกับสภาพแวดล้อม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ผู้แต่งสอนให้ชาวใต้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แสดงบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสม ไม่เอาัดเอาเปรียบหรือสร้างความขัดแย้ง มีน้ำใจไมตรีที่ดีต่อกัน เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยมีข้อสังเกตว่า การเน้นย้ำความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงปรากฏค่อนข้างมาก และมีการนำเสนอภาพที่แตกต่างจากอดีต สมัยนี้ผู้แต่งสอนสามีภรรยาให้ทำหน้าที่ของตนเองอย่างเหมาะสม ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผู้เป็นภรรยาให้มีบทบาทหน้าที่ทั้งในครัวเรือนและทำงานนอกบ้านเพื่อช่วยสามี ส่วนผู้เป็นสามีก็ให้มีหน้าที่หลักในการทำงานนอกบ้าน และช่วยภรรยาทำงานบ้านด้วย ให้สามีภรรยารู้จักเห็นอกเห็นใจซึ่งกัน

และกัน เป็นคู่คิด มีความสัมพันธ์ในเชิงปรึกษาหารือกัน มีข้อสังเกตอีกว่า สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงนี้ดูทัดเทียมกับผู้ชายมากขึ้น ซึ่งแตกต่างจากการนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้หญิงในวรรณกรรมภาคใต้สมัยโบราณที่ผู้แต่งมักนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่เก็บตัวอยู่ในบ้าน คำสอนที่ปรากฏอย่างสม่ำเสมอ คือ ผู้หญิงต้องเรียนรู้เรื่องงานบ้านงานเรือน เย็บปักถักร้อย เรียนรู้ในการสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกในครัวเรือน และดูแลสมาชิกในครอบครัวให้ได้รับความสุข การนำเสนอภาพลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ อาจเนื่องจาก ผู้แต่งรับอิทธิพลจากนโยบายของรัฐที่สนับสนุนให้ผู้หญิงมีฐานะทางสังคมที่สูงขึ้น อีกทั้งคนในสังคมก็ไม่ได้มีค่านิยมเรื่องการรับราชการมากนัก แต่เน้นให้ชาวบ้านสร้างรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือค้าขาย การประกอบอาชีพนี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งจากสามีและภรรยาเพื่อช่วยให้สถาบันครอบครัวเกิดความมั่นคง ผู้แต่งชี้แนะว่าข้อที่ไม่ควรปฏิบัติ คือ การเอารัดเอาเปรียบ ความเห็นแก่ตัว การสร้างปัญหาภายในครอบครัว การทะเลาะเบาะแว้งให้เพื่อนบ้านดิฉันทินทา การละเลยต่อบทบาทหน้าที่ หรือการคิดถึงแต่ความสุขของตนเองจนละเลยครอบครัว เพราะความสุขในครอบครัวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหากันและร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน

4.2 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ผู้แต่งมักนำเสนอให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อมที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข ภาพที่มักปรากฏในวรรณกรรม คือ การนำเสนอสภาพพื้นที่ทางธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านอยู่กันอย่างมีความสุข เพราะมีธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ มนุษย์นำธรรมชาติมาเป็นแหล่งพักพิง ใช้เป็นแหล่งอาหาร ใช้หายใจ ใช้ป้องกันภัย ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม และใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดความคิดความเชื่อทางสังคม สะท้อนให้เห็นถึงความเกื้อกูลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัย ทั้งนี้ การอ้างอิงธรรมชาติแสดงให้เห็นถึงความเคารพนับถือธรรมชาติ เชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งสถิตอยู่ในธรรมชาติว่าสามารถปกป้องรักษา และอำนวยผลแก่ตนได้ อันเป็นปัจจัยในการดำเนินชีวิตด้านร่างกาย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย

5. คุณค่าด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติในท้องถิ่น ผู้แต่งสะท้อนให้เห็นคุณค่าของวรรณกรรมด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติในชุมชนภาคใต้ได้เป็น

อย่างดี สำหรับธรรมชาติที่ปรากฏจากวรรณกรรม เช่น พันธุ์ไม้ ผลไม้ พันธุ์ปลา และนก ดังเรื่องเมืองลิด (ขุนแก้ว) แหะเว ผู้แตงนำเสนอพันธุ์ไม้ต่าง ๆ เช่น ไม้เทียบ ไม้ทัง ไม้ทับ ไม้กระทอน ไม้หงอนหงษ์ ไม้มะเฟือง ไม้มะไฟ ไม้มะหาด ไม้เพดาด ไม้ล้าน ไม้ซง ไม้ชะะ ไม้ซาง ไม้ยุง ไม้ยาง ไม้ยอ ไม้ดำเสา ไม้เมา ไม้ม่วง ไม้จวง ไม้จันทร์ ไม้เต้า ไม้พันตัน ไม้ตุ้มติ ไม้ซี่เหล็ก ไม้หว่า ไม้แหง ไม้แดง ไม้หลุมพอ ไม้กุ่มแก ไม้แค ไม้เคียน ไม้เสียน ไม้สมอ ไม้ไทร ไม้มะยอเถื่อน ไม้มะปริง ไม้มะปราง ดังนี้

สำราญรมย์ชมไม้ให้แหะพัง	ไม้เทียบทังทักกะทอนไม้หงอนหงษ์
ไม้เฟืองไฟเบื่องไหหาดเพดาดดง	ไม้ล้านซงชะะซางยุงยางยอ
ไม้ดำเสาเมาม่วงไม้จวงจันทร์	เต้าพันตันตุ้มติซี่เหล็กหรอ
ไม้หว่าแหงไม้แดงไม้ดัดถัดหลุมพอ	ไม้กุ่มกอกแคเคียนเสียนสมอไทร
บ้างผลิดอกออกफलหล่นกลาดเกลื่อน	มะยอเถื่อนปริงปรางสุกสว่างไสว
ค่อยเก็บผลรับประทานสำราญใจ	หอมมาลัยส่งกลิ่นระรินรวย
	(เมืองลิด (ขุนแก้ว) แหะเว : 16)

6. คุณค่าด้านการบ่งชี้อัตลักษณ์ของหญิงชายในสังคม วรรณกรรมภาคใต้ยุค การพิมพ์ พ.ศ. 2470-2520 มีคุณค่าด้านการบ่งชี้อัตลักษณ์ของชายหญิงภาคใต้ด้วย สำหรับอัตลักษณ์ของผู้ชายได้ที่นักวิชาการมักนำเสนอ เช่น รักศักดิ์ศรี ใจนักเลง หัวหมอ (มีความรอบรู้ ต่อดูด้วยความรู้) และเชื่อมั่นในตนเองสูง ส่วนอัตลักษณ์ ผู้หญิง เช่น เป็นแม่บ้านแม่เรือน มีเลือนนักรู้ และกล้าได้กล้าเสีย ในขณะที่ภาพรวม ด้านอัตลักษณ์ของคนทั่วไป รวมทั้งหญิงชาย เช่น ใจสู้ใจใหญ่ พุดไม่หวาน รักพวกพ้อง รักศักดิ์ศรี มีชั้นเชิง ไม่ยินยอมใครง่าย ๆ ชอบเผชิญหน้ากับความจริง เลือกรับ เลือกชอบ และกล้าได้กล้าเสีย (ชวน เพชรแก้ว, 2534 : 103, เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544 : 94, อาคม เดชทองคำ, 2546 และจรรยา หยูทอง, 2549 : 161) อัตลักษณ์ ของหญิงชายที่ว่่านพบในวรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์โดยทั่วไป ดังเรื่องเมืองลิด (ขุนแก้ว) แหะเว บ่งชี้อัตลักษณ์ของผู้หญิงได้อย่างนางแหะเวอย่างชัดเจน นาง เป็นหญิงได้ที่มีนิสัยมั่นใจในตนเอง และกล้าแสดงออก ตอนที่นางตกเป็นภรรยาของ เมืองลิด นางก็ไม่ได้อยู่กับคนที่นางไม่รัก แม้เมืองลิดรักนางก็ตาม กลับใช้ปัญญา

อันแหลมหลักหาทางหนีตลอดเวลา เช่น อ่อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยปิดบังเส้นทางเพื่อให้เมืองลิดพานางหลงทาง แสร้งปวดศีรษะเพื่อถ่วงเวลา ครั้นเมืองลิดนอนหลับก็ชักดาบหวังจะฆ่า แต่ก็คิดว่าหากเมืองลิดไม่ตายนางก็จะได้รับอันตรายได้ จึงวิ่งหนีเข้าป่าไป จนกระทั่งไปถึงบ้านดาหลวงเพชร ครั้นไปพบคนที่ถูกใจก็พยายามแสดงท่าทีให้ผู้ชายรู้ว่ารักใคร่อยากอยู่กินฉันท์ภริยาสามี ถึงกับเป่ามณีให้ชายหลง แต่สุดท้ายก็ไม่เลือกชายนั่นกลับไปแต่งงานกับอีกคนตามความต้องการของนาง เรื่องนามรัก ผู้แต่งสร้างตัวละครสมศรีให้นิสัยมุ่งมั่นเหมือนผู้ชาย คบเพื่อนมากทั้งชายหญิง มีความคิดเป็นตัวของตัวเอง เช่น เมื่อไม่ชอบชายที่บิดาหามา ก็ตัดสินใจหนีตามผู้ชายที่นางพึงใจทันที ต่อมาเมื่อพบว่าชายนั่นไปมีหญิงอื่นก็เข้าไปอาละวาดตามนิสัยของหญิงไม่ยอมคน แม้จะถูกอีกฝ่ายทำร้ายก็ไม่ยอมแพ้จนหมดแรงไปเอง สุดท้ายก็ตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวกระโดดสะพานฆ่าตัวตาย สะท้อนให้เห็นลักษณะของหญิงได้ที่เข้มแข็งและใจเด็ด แม้แต่การสร้างลักษณะนิสัยของผู้ชายก็แสดงอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นอย่างชัดเจน คือ การสร้างนิสัยของชายที่มีวิชาความรู้ กล้าได้กล้าเสีย และไม่ยอมจนมุมตามลักษณะนิสัยคนใต้ เช่น ตัวละครเมืองลิดในเรื่องเมืองลิด (ขุนแก้ว) เหมาะแก่การกล้าลักพาตัวนางเหมาะสมไปโดยไม่กลัวบิดาของนางที่มีอิทธิพลเป็นอย่างมาก หรือตัวละครนายขึ้นในเรื่องนิราศขึ้นที่กล้าตัดแขนชายผู้จนตัวเองต้องติดคุก สะท้อนความตระหนงในศักดิ์ศรี

เหมาะได้ฟังคำกล่าวเจ้าผมโป่ง
ด้วยทราวม้วยใจจิตต์คิดหวังปอง
เจ้ามีจิตต์คิดรักนานหนักหนา
แต่วันนี้มีช้องต้องลามเลีย

เปียดชีไครงขึ้นหน้าอุราหมอง
อยากปกครองด้วยพี่จันท์ผัวเมีย
จะพูดจาชวนชายอายุจั่งเสีย
พูดคลอเคลียให้พี่จันท์รักเรา
(เมืองลิด (ขุนแก้ว) เหมาะเว: 62-63)

มีข้อสังเกตว่า เมื่อสังคมเปลี่ยนไป อัตลักษณ์ที่บ่งชี้ความเป็นผู้ชายได้ผู้หญิงได้เหล่านี้ก็เปลี่ยนไปด้วย โดยเฉพาะ อัตลักษณ์ของผู้หญิงที่มีความยึดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้มากกว่าอัตลักษณ์ของผู้ชาย จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมภาคใต้สมัยโบราณมาบ้างแล้ว ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมส่วนใหญ่มีเนื้อหาไม่ต่างจากวรรณกรรมของภาคกลางมากนัก ภาพของผู้หญิงที่น่าเสนอนในวรรณกรรมภาคใต้จึง

มีคุณลักษณะร่วมกับของผู้หญิงของภาคกลางเป็นส่วนใหญ่ เช่น ความเป็นแม่บ้าน แม่เรือน เป็นช่างทำหลัง เชื้อฟาง เก็บตัว และเก็บจำความคิดเก่ง ไม่สามารถบ่งชี้ชัดได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของผู้หญิงได้อย่างแท้จริง ครั้นเมื่อมีการแบ่งวรรณะกรรมภาคได้ กลุ่มใหม่ขึ้นหรือวรรณะกรรมภาคได้ยุคการพิมพ์ วรรณะกรรมกลุ่มนี้มีความพิเศษตรงที่ผู้แต่งมุ่งสร้างสรรค์ตัวบทขึ้นใหม่ที่อิงบริบทท้องถิ่น และผู้แต่งก็เป็นชาวใต้ที่มีตัวตนอยู่จริง ภาพของผู้หญิงใต้ที่ปรากฏจึงสามารถบ่งชี้อัตลักษณ์ได้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าอัตลักษณ์ของชาวใต้ยุคนี้ลื่นไหล เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาที่ถาโถมเข้ามา ปัจจัยดังกล่าวมีผลทำให้อัตลักษณ์ที่เคยมีความเหมาะสมกับชุมชนในอดีตไม่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบันอีกต่อไป ทำให้เห็นภาพของผู้หญิงใต้ที่กล้าแสดงออกมากยิ่งขึ้น

7. คุณค่าด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวรรณศิลป์ ผู้แต่งแสดงออกทางภูมิปัญญาด้านการใช้ภาษาในการนำเสนอความคิดได้อย่างเหมาะสม นิยมใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาที่เข้าใจง่าย เพื่อสื่อความคิดความรู้สึก ได้แก่ การใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ที่เข้าใจง่าย การใช้โวหารเพื่อสื่อความคิดความรู้สึก ความนิยมซ้ำคำซ้ำเสียง การใช้ภาพพจน์ความเปรียบที่เข้าใจ และการใช้ภาษาที่ก่อให้เกิดจินตภาพ ดังตัวอย่างการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวรรณศิลป์จากเรื่องวาทภัยคำกลอน ผู้แต่งให้ภาพของชาวบ้านอำเภอปากพนังที่พยายามหนีตายจากพายุที่พัดโหมกระหน่ำเข้ามาอย่างรุนแรง ภาพที่ปรากฏ คือ ชาวบ้านหลายคนลนลานคว้าข้าวของเครื่องใช้ที่พอจะพาไปนอกบ้านได้ บ้างถูกพายุพัดจนหกล้มคะมำ แต่ก็พยายามตะเกียกตะกายหนีออกจากบ้านเพื่อว่าจะไม่ถูกกระเบื้องหลังทับใส่ หลายคนถูกของมีคมบาด บ้างเสื้อผ้าหลุดลุ่ย ไม่กล้าไปพักเรือนของเพื่อน และบ้างกระโดดออกจากหน้าต่างเพื่อหวังว่าจะรอด แต่พลาดไปถูกไถ่ปูนจนถึงแก่ชีวิต ภาพที่ปรากฏจึงให้ความรู้สึกที่ชวนสลดหดหู่เป็นอย่างมาก สะท้อนให้เห็นความรุนแรงของภัยธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์ จนพากันบาดเจ็บล้มตายจำนวนมาก ดังนี้

เจ้าของบ้านไขว่คว้าอยู่ว่ารุ่น
พวกเด็ก ๆ ใคกาน้ำตาลคลอ
กลัวกระเบื้องตกลงตรงศีรษะ
ทั้งมืดตื้อพันเพื่อนไม่เดือนดาว

ซุลมุนเปียกพร้อไม่เหลือหลอ
ร้องเรียกหาแม่พ่ออยู่เจี้ยวจ้าว
โดนเปะปะลูกน้อยพลอยร้องจาว
เที่ยงมกั่วผันผายากากายตน

ชาวประชาลนลานทุกบ้านช่อง
ได้ไม่ได้ช่างมันวันอัปจน
บางทั้งจูงทั้งอ้อมแล้วคุ่มเดิน
ลมฟาดซ้ำหกล้มจมตมกัน
บางโดนหลักโดนตอกกอเรียวหนาม
เสื้อผ้าขาดพันกายก็ไม่มิด
เที่ยวเซซังประสบพบบ้านเพื่อน
บางวิ่งจากเรือแตกแหวกวารี
ฝ่าลมคลื่นอื่นใดมิได้คิด
บางวิ่งจากหน้าต่าอย่างเด็ดเดี่ยว
จนถึงต้องคอพับบออยู่กับที่
บางคนร้อนใจจี๊ทวิคุณ

คว่ำข้าวของกลิ้งเกลือกเสือกสลน
ได้แต่ชนลูกหนียังดิครัน
หนาวเหลือเกินก้าวย่างจนคางสั้น
ขึ้นกัดฟันพาร่วงอย่างไมคิด
เลือดไหลหลามไปข้างเดินทางผิด
แต่จะปิดข้างหน้าหาไม่มี
ไม่กล้าขึ้นบนเรือนให้บัดสี
กางเกงมีกั๊ตจริง ๆ เจียว
รอดชีวิตถึงฝั่งยังหวาดเสียว
ไม่หน่วงเหนี่ยวหัวส่งลงโองปุ่น
สิ้นชีวิในโองตายนโงศุณย์
นึกว่ายังสมบุญณที่นอกชาน
(วาทภัยคำกลอน: 5-6)

ภูมิปัญญาจากวรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์ พ.ศ. 2470-2520

วรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์แสดงออกด้านภูมิปัญญาของผู้แต่งอย่างเด่นชัด ภูมิปัญญาที่แสดงออกมาจากประสบการณ์ของผู้แต่งเพื่อถ่ายทอดให้แก่บุคคล ชุมชน และสังคมนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต หรือเป็นแนวทางในการแก้หรือป้องกันปัญหาสังคม โดยเน้นจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ภูมิปัญญาจากวรรณกรรมช่วยกำหนดคุณลักษณะของคนในสังคมที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ในยุคสมัยสร้างชาติได้เป็นอย่างดี เพราะเน้นการพัฒนาพลเมืองในสมัยสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วย โดยมีบ่อเกิดหรือที่มาจากแหล่งต่าง ๆ เช่น อิทธิพลทางศาสนา อิทธิพลทางการเมือง และอิทธิพลจากค่านิยมและแนวคิดจากตะวันตก ผู้แต่งถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้ผู้อ่านเรียนรู้อารมณ์ร่วมกัน โดยกระบวนการเกิดภูมิปัญญาในวรรณกรรมของผู้แต่งเน้นอาศัยวิถีและพลังของภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิมเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมสมัยที่แต่ง ภูมิปัญญาที่แสดงออกสอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัยหรือปัจจัยทางสังคมด้วย ซึ่งเมื่อเวลาเปลี่ยนไปสังคมอาจนำภูมิปัญญาดังกล่าวมา

ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทสังคมสมัยใหม่ได้ สำหรับภูมิปัญญาที่แสดงออกจากรวบรวม ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านการเลือกสรรรูปแบบคำประพันธ์ ภูมิปัญญาด้านการปรับปรุงองค์ประกอบของวรรณกรรม และภูมิปัญญาด้านการนำเสนอเนื้อหาเพื่อการพัฒนาสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ภูมิปัญญาด้านการเลือกสรรรูปแบบคำประพันธ์ ดังนี้

1.1 การใช้รูปแบบคำประพันธ์ที่หลากหลายในเรื่องเดียวกัน การใช้รูปแบบคำประพันธ์ที่หลากหลายในเรื่องเดียวกัน ผู้แต่งมักยึดรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนไว้เป็นพื้น ตามด้วยรูปแบบคำประพันธ์ชนิดอื่น ๆ เช่น เรื่องหนารักมีทั้งรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพ กลอนเพลงยาว และกลอนดอกร้อย เรื่องลานอโศกของกามนิต แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงและกลอน สำหรับการเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์ที่หลากหลายในเรื่องเดียวกันนี้พบในวรรณกรรมประเภทหนึ่งตระกูล ที่ผู้แต่งใช้ทั้งกลอนเพลงยาว กลอนแปด กลอนหก กลอนสี่ และกลอนสามห้า ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเห็นแนวทางในการสร้างสรรค์วรรณกรรมที่ต้องใช้รูปแบบคำประพันธ์ชนิดต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

1.2 การใช้รูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนท้องถิ่น การแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนท้องถิ่น ได้แก่ การแต่งด้วยคำประพันธ์ชนิดกลอนสี่ กลอนสามห้า กลอนกำพรัด และกลอนเพลงบอก รูปแบบเหล่านี้ปรากฏในเรื่องนิทานสาธกเบญจจะศีลคำกลอนเพลงกะบอก คำกลอนมโนห์ราขี้เมา สONGกุมารคำกลอนมหาชาติ กัณฑ์ที่ 8 และเมืองสิด (ขุนแก้ว) แหลมเว สำหรับการแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนท้องถิ่นนี้ก็เพื่อให้ตรงกับรสนิยมของชาวใต้ที่นิยมเสพมหรสพพื้นบ้านประเภทหนึ่งตระกูล มโนห์รา และเพลงบอก ดังเรื่องคำกลอนมโนห์ราขี้เมา ที่แต่งด้วยคำประพันธ์ชนิดกลอนสี่ซึ่งเป็นคำประพันธ์ที่ศิลปินโบราณนิยมนำไปขับร้อง

(ข) รูปร่างล่อ อยู่หล่อเสียนัก	พิศดูพระพักตร์ น่ารักหนักหนา
ตรัสถามนวลน้อย แม่ทองห้ว	เจ้าไปไหนมา พร้องจาสักคำ
ล้าเล็กเอวกลมดัดผงามอน	พื้นทองของหล่อน ยิ้มแสงแดงว่า
น้ากอดน้าเกย น้าเชยน้าคล้า	น้าบิบน้าขำ บัวทอง

(คำกลอนมโนห์ราขี้เมาของหนู: 3-4)

1.3 การแปลงคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วให้เป็นร้อยกรอง ผู้แต่งสามารถแปลงคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วให้เป็นร้อยกรองได้อย่างลงตัว กล่าวคือ ผู้แต่งสามารถเก็บเนื้อความได้อย่างครบถ้วน มีหน้าซ้ำ ยังทำให้ผู้อ่านได้รับอรรถรสจากการอ่านในเชิงวรรณศิลป์ ได้รับคติสอนใจ และได้รับรู้สถานการณ์ทางสังคมการเมืองที่ผู้แต่งสอดแทรกลงไปด้วย เรื่องเล่าร้อยแก้วที่ผู้แต่งนำมาแต่ง มีทั้งนำมาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อาทิ เรื่องโทษพิตกาเมคังขันธ์ ผู้แต่งนำมาจากอรรถกถาขุททกนิกายบ้างก็นำมาจากตำนานเรื่องเล่าในท้องถิ่น อาทิ เรื่องนิราศพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช ผู้แต่งนำมาจากตำนานพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช และเรื่องมาตุภูมิที่ซำรัก ผู้แต่งนำมาจากตำนานมโนห์ราของชาวพัทลุง และบ้างก็นำมาจากนิทานท้องถิ่น อาทิ เรื่องเมืองสิด (ขุนแก้ว) หมะเว ผู้แต่งแทรกนิทานท้องถิ่นลงไปด้วยโดยผู้แต่งมักระบุแหล่งที่มาอย่างชัดเจน

2. ภูมิปัญญาด้านการเลือกใช้ถ้อยคำภาษา ผู้แต่งมุ่งใช้ถ้อยคำสำนวนที่เข้าใจง่าย ไม่ใช้ศัพท์เทคนิคสูง แม้ต้องการเปรียบเทียบก็มักเปรียบเทียบกับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ดังตัวอย่างเรื่องคำกลอนสอนใจคนจน ผู้แต่งนิยมใช้ถ้อยคำภาษาไทยถิ่นใต้ เช่น ปล้ำ หมายถึง ขยันทำงานให้มาก สมจน หมายถึง ให้สมฐานะที่ยากจน ไหร หมายถึง ไม่มีอะไร และเคหัง หมายถึง บ้าน ดังตัวอย่างนี้

งานต้องทำปล้ำหารักรักร่าง	การใช้สวดงค์ต้องปลดงดอาหาร
การกินอยู่ดูแลให้แก่การ	ต้องทำงานคลุกตมให้สมจน
เมื่อไม่ไหรเรือนเพื่อนอย่าไปนั่ง	อยู่เคหังกวาดตางได้สร้างผล
เมื่อเราจนต้องทำปล้ำในจน	นั่งเรือนคนเขาจะด่าว่าในใจ
	(คำกลอนสอนใจคนจน : 6)

3. ภูมิปัญญาด้านการปรับปรนองค์ประกอบของวรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์มีการปรับปรนองค์ประกอบของวรรณกรรมที่แตกต่างจากอดีต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 การปรับปรนองค์ประกอบของวรรณกรรมประเภทประโลมโลก วรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์ประเภทประโลมโลกมีองค์ประกอบของวรรณกรรมที่แตกต่างจากวรรณกรรมภาคใต้สมัยโบราณ หรือแม้แต่วรรณกรรมประเภทประโลม

โลกของภาคกลาง สำหรับองค์ประกอบของวรรณกรรมประเภทประโลมโลก คือ มีเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับความรัก การรบ และการผจญภัยของตัวเอง เนื้อหาของเรื่องมักยืดยาว ตอนต้นเน้นเรื่องราวที่เกี่ยวกับความรัก การรบ และการผจญภัยของตัวเองเรื่อยไปจนถึงลูกหลานของตัวเอง ทุกเรื่องนิยมให้จบแบบสุขนานุกรม ตัวละครมักเป็นโอรสธิดาของกษัตริย์ ตัวละครมักมีอาวุธวิเศษหรือของวิเศษ มีความรู้ความสามารถทางเวทมนตร์คาถา แปลงร่างได้ เหาะได้ และเนรมิตของได้ ตัวเอกชายมักลาพ่อแม่ไปศึกษาวิชาความรู้กับอาจารย์ เมื่อผจญภัยมักได้คู่ครองแล้วพาคู่ครองกลับเมือง ระหว่างทางมีโอกาสได้หญิงอื่นเป็นคู่ครองอีกไม่จำกัด ตัวเอกหญิงบางตัวมีความสามารถไม่แพ้ชาย โดยฝ่ายตัวเอกประสบกับความทุกข์ ความล้มเหลว และประสบชัยชนะในบั้นปลาย ตัวละครในเรื่องนอกจากพระเอกแล้ว ยังมีพระอินทร์ พระฤๅษี ยักษ์ และนางฟ้า ในการดำเนินเรื่องมีการกล่าวถึงการชมเชย ชมไม้ นิยมให้มีสัตว์ผีสาง ใช้คำหรือสำนวนชาวบ้าน ใช้ภาษาที่ให้อารมณ์และภาพที่น่าขบขัน การสร้างเรื่องแนวนี้เป็นความต้องการของตลาดเนื่องจากสมัยรัชกาลที่ 5 คนไทยนิยมอ่านเรื่องบันเทิงเริงรมย์ หลงใหลอยู่กับเรื่องอภินิหาร (ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, 2524 : 88-109)

แม้วรรณกรรมประเภทประโลมโลกภาคใต้มีโครงสร้างบางอย่างสอดคล้องกับวรรณกรรมประเภทประโลมโลกของภาคกลาง แต่ก็มีรายละเอียดบางประการที่แตกต่าง ดังนี้ ด้านการผจญภัย วรรณกรรมประโลมโลกของโรงพิมพ์วัดเกาะ พระเอกมักต่อสู้กับอมนุษย์ ในขณะที่วรรณกรรมประโลมโลกของท้องถิ่นพระเอกมักต่อสู้กับผู้ถือทิพพลหรือโจรผู้ร้าย วรรณกรรมประโลมโลกของโรงพิมพ์วัดเกาะมักจบเรื่องแบบสุขนานุกรม วรรณกรรมประโลมโลกของท้องถิ่นมักจบแบบโคกนาฏกรรม นอกจากนี้ วรรณกรรมประโลมโลกภาคใต้มักอิงกับบริบทท้องถิ่น ตั้งแต่การสร้างตัวละครที่เป็นคนในท้องถิ่น มีฐานะเป็นชาวบ้านธรรมดา นิยมสอดแทรกสถานที่ความเชื่อ และค่านิยมในท้องถิ่น และมักสอดแทรกสาระคำสอนอย่างสม่ำเสมอด้วยสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาการสร้างสรรคงานที่สอดคล้องกับบริบทสังคม และความตั้งใจปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่คนในสังคม ในขณะที่วรรณกรรมประโลมโลกของโรงพิมพ์วัดเกาะไม่ใคร่กล่าวถึงประเด็นดังกล่าว

การปรับปรุงองค์ประกอบของวรรณกรรมประเภทประโลมโลกภาคใต้ที่อิงกับบริบทท้องถิ่นนี้ นอกจากตอบสนองต่อความต้องการของชาวใต้ที่นิยมอ่านเรื่อง

บันเทิงเริงรมย์แล้ว ถือว่าเป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอีกทางหนึ่ง และเชื้อต่อการนำไปสวดหนังสือหรือการนำไปขับร้องหนึ่งตระกูลด้วย เพราะชนบในการแต่งบางส่วนคล้ายวรรณกรรมประเภทหนึ่งตระกูล เช่น การกำหนดให้ตัวละครเป็นชาวบ้าน การระบุสถานที่ที่มีอยู่จริง การกำหนดให้ตัวละครต่อสู้กับผู้มีอิทธิพล มีบทคมต่าง ๆ มีการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ฟัน ๆ และมักสอดแทรกบริบททางสังคมและวัฒนธรรมภาคใต้

3.2 การปรับปรุงส่วนนำ ส่วนเนื้อหาและส่วนลงท้ายของวรรณกรรม เมื่อพิจารณาส่วนประกอบของวรรณกรรมประเภทร้อยกรองสมัยโบราณ พบว่าผู้แต่งมักวางองค์ประกอบไว้ 3 ส่วน คือ ส่วนนำเรื่อง เป็นส่วนของการไหว้ครู หรือบทประณามพจน์ ส่วนที่เป็นเนื้อหาของเรื่อง และส่วนลงท้าย ส่วนนำเรื่อง ผู้แต่งมักเริ่มเรื่องด้วยการไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเทพเจ้า เทวดา เป็นต้น ส่วนเนื้อหาก็ดำเนินเรื่องไปตามขนบของวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ปิดท้ายด้วยการเน้นย้ำเนื้อหาอีกครั้งหรือบอกวัตถุประสงค์ในการแต่ง บ้างก็บอกชื่อผู้แต่ง ในขณะที่วรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์มีการปรับปรุงองค์ประกอบต่าง ๆ ให้ต่างออกไปอย่างชัดเจน กล่าวคือ ส่วนนำเรื่อง ผู้แต่งมักออกแบบไว้ 3 ส่วน ส่วนแรก คือ การไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จับต้องไม่ได้ เช่น เทวดาอารักษ์ ส่วนที่สอง คือ การไหว้บุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพ ทั้งที่มีชีวิตและสิ้นชีวิตแล้ว ได้แก่ สุนทรภู่ผู้ล่วงลับ ศิลปินพื้นบ้านผู้ล่วงลับ พระมหากษัตริย์ทั้งที่สวรรคตและพระมหากษัตริย์องค์ปัจจุบัน นายกรัฐมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ที่เปี่ยมแรงบันดาลใจในการแต่ง ส่วนที่สาม คือ การระบุชื่อ สถานที่อยู่ อาชีพและอายุของผู้แต่ง การบอกวัตถุประสงค์ในการแต่ง ช่วงเวลาที่แต่ง การออกตัวถ่อมตัว ส่วนเนื้อหา นอกจากดำเนินเรื่องตามขนบของวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ แล้วก็มักสอดแทรกบริบททางสังคมการเมืองร่วมสมัย และมักปิดท้ายด้วยการชูประเด็นใหม่ เช่น การยกนโยบายของรัฐ สอนแนวประพฤติปฏิบัติให้แก่คนในสังคม โน้มน้าวให้ผู้อ่านซื้อหนังสือ และอวยพรผู้อ่าน ทำให้เห็นลักษณะที่แปลกใหม่ของวรรณกรรม

3.3 การปรับปรุงประเภทของวรรณกรรม เมื่อพิจารณาวรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์ พบว่าประเภทของวรรณกรรมค่อนข้างมีความเหลื่อมซ้อน เนื่องจากผู้แต่งผสมผสานขนบของวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ ด้วย เช่น หากแต่งเป็นวรรณกรรมประเภทศาสนา เนื้อหาเกี่ยวกับการสอนให้ทำความดีเพื่อไปสวรรค์ และ

ละเว้นความชั่วเพื่อไม่ตกนรก และบันทึกเหตุการณ์ในสังคมร่วมสมัยด้วย เช่น เรื่อง ศิลหำภาษิต คติคำกลอนเตือนเพื่อน และรักที่แสนเศร้า เรื่องนางปญจาวรา หรือ วรรณกรรมบางเรื่อง ผู้แต่งเริ่มเรื่องในทำนองของวรรณกรรมประเภทนิราศ แต่ส่วนที่เป็นเนื้อหาเน้นบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือบันทึกตำนานท้องถิ่น เช่น นิราศขึ้น (นิราศเรือนจำ) นิราศพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช และนิราศไปวัดเขาพัง ทั้งนี้ อาจเกิดจากผู้แต่งต้องการปรับปรนวรรณกรรม เพื่อตอบสนองต่อความสนใจส่วนตน และตอบสนองต่อกลุ่มผู้เสพที่สนใจวรรณกรรมไม่จำกัดประเภท ดังตัวอย่าง กลอนหน้าปกของเรื่องรักที่แสนเศร้า เรื่องนางปญจาวราที่มีส่วนผสมทั้งวรรณกรรม ประเภทศาสนา นิทานนิยายและคำสอน ดังนี้

ผมขอชวนมวณฺธาติประกาศก้อง
พระองค์ตรัสนิทัศน์เหตุเทศนา
เป็นเรื่องรักหนักโคกตามโชคเคราะห์
ทรงศีลสัตย์ตัดโลกโสมกันดาร
และตอนหลังยังติดภาษิตแซก
เสนอนามความซัด “รัตนชัย”

เรื่องจากคลองบาลีเล่มนี้หนา
ปญจาวราเถรีมีตำนาน
จบจนเพาะนิสสัยใจสมาน
สู่นิพพานข้ามขาดปราศเวรภัย
เป็นคนแปลกมากคิดลึขีตใหม่
ท่านซื้อไปได้บุญขอบคุณเอย

(รักที่แสนเศร้า เรื่องนางปญจาวรา, หน้าปก)

4. ภูมิปัญญาด้านการนำเสนอเนื้อหาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคม
ลักษณะเด่นของวรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์ คือ ผู้แต่งใช้เป็นเครื่องมือหรือ
แนวทางในการพัฒนาสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 การนำเสนอปัญหาชุมชนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้หรือป้องกัน
ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งมักนำเสนอปัญหาท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอว่าแต่งเป็นวรรณกรรม
ประเภทใดก็ตาม ซึ่งปัญหาต่าง ๆ ที่ปรากฏนั้นเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อ
พัฒนาชุมชนทั้งสิ้น เช่น ปัญหาโจรผู้ร้าย ปัญหาการพนัน การเสพอบายมุข ปัญหา
ความเสื่อมคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น การนำเสนอปัญหาต่าง ๆ นี้ อาจเป็นอุบาย
ของผู้แต่งที่ต้องการให้ผู้อ่านรับรู้ปัญหาสังคม นำไปซึ่งการแก้ไขหรือป้องกันร่วมกัน
เช่น เรื่องรักที่แสนเศร้า นางปญจาวรา ผู้แต่งนำเสนอค่านิยมของผู้หญิงรุ่นใหม่ที่เขา
อย่างตะวันตกจนทำให้เกิดปัญหาตามมา พฤติกรรมที่ผู้แต่งไม่เห็นด้วย เช่น เข้าหา

ผู้ชาย กอบจุบในที่สาธารณะ แย่งสามีของหญิงอื่น จนกระทั่งฆ่ากันตายเพราะความ
หึงหวง ผู้แต่งจึงตั้งเตือนให้คำนึงถึงค่านิยมที่เคยยึดถือกันมา ดังนี้

มีร้าวทำลีสาคอาจทำได้	ใครกอดกายจับข้างแก้มคางหล่อน
ใครกอดคลอคลอคลึงสิ่งตึงหย่อน	เอื้ออาหารตามมีเสรีกัน
นึกลัทธิพิลาได้โผล่ผิดช่อง	ให้พวกพ้องสมัยเก่าเขาเคียดระแค้น
ลืมน้อมแม่แลผัวตัวแดยัน	ผลาญชีวันคู่ซิมี่หลายราย
บ้ำรักแรงแบ่งทุกขทนคนละครึ่ง	ผัวฆ่าซึ่งชีพเมียเสียสลาย
แล้วฝ่ายข้างทางผัวยิงตัวตาย	ทิ้งความอายไว้เบื้องหลังน่าชังชิง
เรื่องอย่างนี้ปรกติมิประหลาด	ถือว่าอาจซิมลองทั้งสองข้าง
ขอเตือนสาวคราวห้วงหนึ่งลู่ทาง	ควรจะวางใจให้ชายเช่นใด
จากความรู้ครุสอนแต่ก่อนก็	เป็นเครื่องชี้ทิศทางต่างวิสัย
ใครรู้ดีมีแต่งามความมีชัย	หากมีใจฉลาดผิดคิดระยำ

(เรื่องรักที่แสนเศร้า นางปฐาจารา : 54-55)

4.2 การนำเสนอนโยบายรัฐเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพลเมืองของ
ประเทศ ผู้แต่งมักนำเสนอโยบายรัฐอย่างสม่ำเสมอ เช่น นโยบายด้านการศึกษา
การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การคมนาคม สุขภาพชุมชน การสหกรณ์ การประกอบ
อาชีพ นโยบายด้านวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย และการแสดงมหรยาททางสังคม
และการออกนโยบายให้ชาวบ้านสามารถจับจองที่ดินที่รกร้างได้ ปัจจัยสำคัญเกิด
จากการรับอิทธิพลจากนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการพัฒนาพลเมืองในสมัยสร้าง
ชาติ การสอดแทรกนโยบายของรัฐจึงแสดงออกซึ่งภูมิปัญญาของผู้แต่งในการใช้
วรรณกรรมเป็นเครื่องมือพัฒนาพลเมืองของประเทศ ดังการกระตุ้นการสร้างชาติ
ในวรรณกรรมเรื่องประวัติการณ์เดือนไทยต่อไปนี้

ทำงานใดต้องไหวการเพลงพลิก	หัวเทคนิคเข้มแข็งแทงสมัย
ให้สมเหตุสมผลเราคนไทย	ทันสมัยทุกอย่างไม่วางมือ
	(ประวัติการณ์เดือนไทย : 8-9)

4.3 การนำเสนอหลักคำสอนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน ผู้การนำเสนอหลักคำสอนพบอย่างสม่ำเสมอไม่ว่าแต่งเป็นวรรณกรรมประเภทใดก็ตาม ทั้งนี้ เกิดจากผู้แต่งต้องการให้ผู้อ่านนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน คำสอน เช่น คำสอนสำหรับคนทั่วไป ผู้แต่งสอนให้มีความเสียสละ รู้จักประมาณตน ประหยัดอดออม ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น เช่นผู้แต่งเรื่องนิทานสาธกเบญจะศีลคำกลอนเพลงกะบอกสอนให้รักาศิล ผู้แต่งเรื่องประสิทธิพรกลอนสอนเรื่องความกตัญญู ผู้แต่งเรื่องนิราศพรมสอนให้รู้จักเลิอกคบคน ผู้แต่งเรื่องรักที่แสนเศร้า เรื่องนางปญจาราสอนให้เห็นความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่ง ผู้แต่งเรื่องพระพุทธานายคำกลอน และพระมาลัยคำกลอน สอนให้รักาศิลหา ผู้แต่งเรื่องนิราศไปวัดเขาพัง สอนไม่ให้ประมาท ผู้แต่งเรื่องวาทภัยคำกลอนปลูกฝังการมีน้ำใจ และช่วยเหลือผู้อื่น และผู้แต่งเรื่องมาตุภูมิที่ซำรักปลูกฝังให้รักและภูมิใจในบ้านเกิด

นอกจากผู้แต่งนำเสนอหลักคำสอนเพื่อสอนคนทั่วไปแล้ว ผู้แต่งยังนำเสนอหลักคำสอนเพื่อสอนคนกลุ่มต่าง ๆ ด้วย เช่น สอนเด็กให้ขยันเรียนหนังสือ สอนสามีภรรยาให้ทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม เคารพและให้เกียรติกัน สอนบิดามารดาให้รู้จักดูแลเอาใจใส่บุตร สอนผู้น้อยให้มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ สอนพระสงฆ์ให้มีภาพลักษณ์ที่น่าเลื่อมใส สอนเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ดูแลทุกข์สุขของชาวบ้าน และสอนชาวบ้านให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังตัวอย่างการสอนผู้หญิงในเรื่องรักที่แสนเศร้า เรื่องนางปญจารา ผู้แต่งกล่าวว่าหญิงยุคใหม่เข้าสู่สังคมเพื่อหวังว่าจะแต่งงานกับเศรษฐีมีเงิน จึงเตือนสติว่าถ้าคิดเช่นนั้นก็จะพบกับความเสียใจ เพราะบรรดาเศรษฐีไม่ได้คิดจริงจังกับผู้หญิงที่สวยแต่รูปหรือรักแต่การสมาคม การที่เศรษฐีคบหญิงประเภทนี้ก็เพื่ออวดเพื่อน ไม่ได้คิดตบแต่งให้เป็นภรรยา ที่ถูกต้องตามกฎหมาย จึงให้เรียนรู้การเป็นแม่ศรีเรือน เพราะผู้ชายทุกคนชอบหญิงประเภทนี้ดังนี้

วอนสาวว่าถ้ายังอ่อนหย่อนอายุ
ยิ่งหน้าชื้อถือดีจางาขาดระวง
ที่วามนี้มีชั้วหัวขั้วไปหมด
อันที่ดีมีให้ชมอยู่ถมไป
อันสังคมผู้ดีมีมรรยาท
ระวังความตามว่าอย่าเอนเอียง

อย่ารีบสู่สังคมไม่สมหวัง
โดนลูกหลังลวงล่อพอตายใจ
หรือประชิดสังคมที่สมสมัย
โชวิสัยจะห้ามไว้ไม่ให้เคียง
เราก็อาจเข้าได้ใครไม่เคียง
เกิดพลวงเปลี่ยงอย่าว่าหาไม่เตือน

จกว่ายาตายายให้สติ
 เพราะเดี๋ยวนี้ดีแท้ชั้นแม่เรือน
 ยิ่งตัวนางอย่างใหม่ที่ใจซู้
 พี่ขออ้อนวอนเหล่าเยาวมาลย์
 เพราะรู้ไว้ใช้ว่าใส่ปาก
 ใหม่กับเก่าเอาใจคนระคนมอง
 ทุกผู้ชายหมายยิ่งหาหญิงแท้
 พวกเศรษฐีมีรตงั่งงั่งสำคัญ
 หวังอะไรไปซื้อหาเอามาได้
 พวกเศรษฐีมีหญิงโก๋โชว์หน้าตา

แล้วดำริอย่างชั่วอย่างเพื่อน
 ดุยากเหมือนหาหวิที่สมภาร
 คุงานครวัว่าประหลาดอาจิดถาร
 ฟังอาการคนเก่าเล่าไว้ตรง
 ไม่ต้องแลกเปลี่ยนให้ใช้สิ่งของ
 พอเป็นช่องปฏิบัติอย่าขัดกัน
 คือได้แม่เรือนตนเป็นคนขยัน
 พวกเหล่านั้มนิยมใช้ฝ่ายเงินตรา
 มีไช่ขายเดินถนนคนอย่างว่า
 มีไช่หาหวังเลี้ยงเพียงไว้โชว์
 (รักที่แสนเศร้า เรื่องนางปฏาจารา : 58)

การนำเสนอคำสอนอย่างสม่าเสมอนี้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคมได้ หากคนในสังคมนำไปปรับใช้ สังคมก็จะดำเนินไปอย่างเรียบร้อย สงบสุข ไร้การทะเลาะเบาะแว้ง โดยเฉพาะ การดำเนินชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม หลังพ.ศ. 2470 เป็นต้นมา

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวรรณกรรมภาคใต้ยุคการพิมพ์ พ.ศ. 2470-2520 พบว่าวรรณกรรมกลุ่มนี้มีคุณค่า และสะท้อนภูมิปัญญาหลากหลายประการ ด้านคุณค่าพบ 7 ประการ ได้แก่ ประการแรก คือ การสะท้อนภาพสังคมวัฒนธรรมภาคใต้ ประการที่สอง คือ การบอกเล่าประวัติความเป็นมาของตำนานสถานที่ในท้องถิ่น ประการที่สาม คือ การเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมืองของประเทศ ประการที่สี่ คือ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนและคนกับสภาพแวดล้อม ประการที่ห้า คือ การเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติในท้องถิ่น ประการที่หก คือ การบ่งชี้อัตลักษณ์ของหญิงชายในสังคม และ ประการที่เจ็ด คือการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวรรณศิลป์ ส่วนด้านภูมิปัญญาพบ 4 ประการ ได้แก่ ประการแรก คือ ภูมิปัญญาการเลือกสรรรูปแบบคำประพันธ์ ประการที่สอง คือ ภูมิปัญญาด้านการเลือกใช้ถ้อยคำภาษา ประการที่สาม คือ ภูมิปัญญา

ด้านการปรับปรุงองค์ประกอบของวรรณกรรม และประการที่สี่ คือ ภูมิปัญญาด้านการนำเสนอเนื้อหาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคม คุณค่าและภูมิปัญญาที่สะท้อนจากวรรณกรรมแสดงให้เห็นพลังทางปัญญาของผู้แต่งที่มุ่งสร้างสรรค์ผลงานที่สามารถนำไปตอบสนองต่อกลุ่มผู้เสพที่เป็นคนในท้องถิ่นภาคใต้

ผู้วิจัยพบว่ากระบวนการก่อเกิดคุณค่าและภูมิปัญญาในวรรณกรรมภาคใต้ ยุคการพิมพ์มาจากปัจจัยต้นทุนทางการเขียน ได้แก่ การที่ผู้แต่งเป็นคนใต้ อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมของภาคใต้เป็นระยะเวลายาวนาน จึงสามารถรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับสังคมภาคใต้ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการเมืองการปกครองท้องถิ่น วิถีชีวิต ค่านิยม อุดมลักษณะของคน ประเพณี สุขภาพอนามัย การศึกษา ความเชื่อ ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนต่าง ๆ วัฒนธรรมการละเล่นในท้องถิ่น การประกอบอาชีพ ปัญหาชุมชน ฯลฯ ส่งผลให้เนื้อหาของวรรณกรรมกลุ่มนี้สะท้อนคุณค่าทางสังคมภาคใต้อย่างเด่นชัด และปัจจัยจากภายนอก ได้แก่ การรับอิทธิพลจากบริบทการเมืองในสมัยสร้างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายการสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม การรับวัฒนธรรมการแต่งหนังสือของภาคกลาง กล่าวคือ ผู้แต่งส่วนใหญ่ลอกเลียนรูปแบบ รูปแบบคำประพันธ์ เนื้อหา และถ้อยคำสำนวนภาษามาจากหนังสือวัดเกาะของภาคกลาง แต่ปรับปรุงองค์ประกอบต่าง ๆ ให้มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เช่น สอดแทรกภาษาถิ่น ใช้ถ้อยคำภาษาที่สามารถสื่อสารกับชาวใต้ได้โดยง่าย สอดแทรกสถานที่ บุคคล นิทานและตำนานท้องถิ่น แต่งโดยใช้รูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนท้องถิ่น ผสมผสานประเภทของวรรณกรรมที่หลากหลายในเรื่องเดียวกัน ส่งผลให้วรรณกรรมกลุ่มนี้มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่น่าสนใจด้วย สะท้อนภูมิปัญญาของผู้แต่งอย่างเด่นชัด นอกจากนี้ก็มาจากการรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมทุนนิยมและบริโภคนิยมจากเมืองหลวงและตะวันตก ส่งผลให้วรรณกรรมกลุ่มนี้มีเนื้อหาที่หลากหลาย แตกต่างจากทั้งวรรณกรรมภาคใต้สมัยโบราณ แม้กระทั่ง วรรณกรรมจากโรงพิมพ์วัดเกาะของภาคกลางเอง ทำให้เห็นพัฒนาการของวรรณกรรมกลุ่มใหม่ที่เป็นรอยต่อของวรรณกรรมภาคใต้สมัยโบราณที่บันทึกในหนังสือบุดอย่างชัดเจน นอกจากคุณค่าด้านต่าง ๆ ที่สะท้อนออกมาจากตัวบทแล้ว วรรณกรรมกลุ่มนี้ยังแสดงออกซึ่งภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ด้วย โดยเฉพาะการแสดงภูมิปัญญาด้านการใช้วรรณกรรมเพื่อเป็นเครื่องมือในการแนะแนวปฏิบัติ

ให้แก่คนในสังคม ช่วยแก้หรือป้องกันปัญหาสังคม ช่วยขับเคลื่อนอุดมการณ์ของชาติ ช่วยสืบสานพลังทางวรรณศิลป์แบบชาวบ้าน และช่วยสร้างคุณลักษณะของพลเมืองดีตามเงื่อนไขของสังคม ซึ่งอาจช่วยสร้างชุมชนให้เป็นปึกแผ่น และสร้างความภาคภูมิใจให้แก่คนในท้องถิ่นที่สามารถผลิตวรรณกรรมสำหรับกลุ่มคนเพื่อให้คนเรียนรู้ ศึกษา และเล่าสู่กันฟังได้ ดังแผนภูมิการสะท้อนคุณค่าและภูมิปัญญาจากวรรณกรรมยุคการพิมพ์ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 กระบวนการก่อเกิดคุณค่าและภูมิปัญญาในวรรณกรรมภาคใต้
ยุคการพิมพ์

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรมีการศึกษาความหลากหลาย คุณค่าและภูมิปัญญา จากวรรณกรรมบริเวณอื่น ๆ เช่น วรรณกรรมบริเวณลุ่มแม่น้ำตาปี หรือวรรณกรรม บริเวณลุ่มแม่น้ำปากพนัง อันเป็นการขยายขอบเขตของการศึกษาวรรณกรรมภาคใต้ให้กว้างขวางออกไป

เอกสารอ้างอิง

- คม ภิมยาภรณ์. (2479). **โทษผิดกาเมคำจันท์และคติสอนใจ** (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา: โรงพิมพ์เอ็งเสียงสามัคคี. (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูเหมเจติยานุรักษ์ เจ้าคณะรอง จังหวัดนครศรีธรรมราช ณ วัดท่ามอญ วันที่ 1 มิถุนายน 2479).
- คล้าย ศรีพินัง. (2500). **องค์ลีमारแฝงฤทธิ์**. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์กระจ่างภาสิต.
- คลัง สุขะปุ่นณะพันธุ์. (2496). **นิราศไปจังหวัดตรัง**. สงขลา: สงขลาพานิช.
- ควนสราญรมย์. (2505). **คำกลอนการชุดพระ**. สุราษฎร์ธานี: โรงพิมพ์พิมพ์อ่ำไผ.
- จ. ศรีอักษรกุล. (2504). **นิราศสงขลา คราวไปอบรมวิชาหัตถกรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
- จ. ศรีอักษรกุล. (2504). **หนามรัก**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
- จรูญ หยุทอง. (2549, มกราคม). รากเหง้าของปัญหาสังคมและวัฒนธรรมชุมชนภาคใต้, **ศิลปวัฒนธรรม**. 27(3). 160-169.
- จันทร์ เชิดชู. (2497). **ประวัติการณ์เดือนไทย**. พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุง.
- จำเริญ, ขุน. (2497). **นิราศพระธาตุนคร**. พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุง.
- ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2524). หนังสือประโลมโลกที่ขึ้นชื่อในสมัยรัชกาลที่ 5. **วารสารอักษรศาสตร์**. 3(2), 88-109.
- ชวน เพชรแก้ว. (2534). นิสัยและบุคลิกภาพของชาวใต้ที่มีผลต่อการพัฒนา, **พื้นบ้านพื้นเมืองถิ่นไทยทักษิณ**, 101-108. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา.
- ชวน เพชรแก้ว (ปริวรรต). (ม.ป.ป.). **นิราศขึ้น (นิราศเรือนจำ)**. ใน วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมคัดสรร. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ดัด วิเศษมาก. (2498). **คำกลอนมโนห์ราชีเมมา**. สุราษฎร์ธานี: โรงพิมพ์รัตนมีศรี.

ดำเนิน บุญยรัตเศรณี. (2481). **ยุทธภณิตกับประสิทธิพร**. สงขลา: โรงพิมพ์สมบุญ
 โอสธ. (อภิธานพจนานุกรมในงานฉลองและเปิดโรงเรียนประชาบาล ตำบลฝาละมี
 2 จรุงราษฎร์ ดำเนิน พุทธศักราช 2481).

แดง ประพันธ์บัณฑิต. (ม.ป.ป.). **มงคลประชากรราษฎร์**. ม.ป.ท.

ทอง นวลศรี. (2511). **คำกลอนสอนใจ** (พิมพ์ครั้งที่ 13). สงขลา: โรงพิมพ์เมืองสงขลา.

ท้ามและคล้อย. (2496). **คำกลอนสอนใจคนจน**. สงขลา: โรงพิมพ์สงขลาพานิช.

ท้ามและคล้อย. (2495). **คติคำกลอนเตือนเพื่อน**. สงขลา: โรงพิมพ์สงขลาพานิช.

เปลื้อง นาควานิช. (2515). **ลานอศอกของกามนิธ**. นครศรีธรรมราช:

โรงพิมพ์รัตนโสภณ. (พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพนายแป้น นาควานิช
 ณ เมรุวัดพระพรหม วันที่ 29 เมษายน 2515).

พรมและระบาย. (2496). **นิราศพรมภาษิตระบาย**. สงขลา: โรงพิมพ์สงขลาพานิช.

พระครูศีลาจารย์โกวิท. (2506). **วาทภัยคำกลอน**. นครศรีธรรมราช: ม.ป.พ.

พระถาวร ราชไพฑูรย์. (ม.ป.ป.). **พระพุทธทำนายคำกลอน**. ม.ป.ท.

พระพยอม ศีลสัโร. (ม.ป.ป.). **พระมาลัยคำกลอน**. ม.ป.ท.

พระเลื่อม สุณฺโณ. (2476). **นิทานสาธกเบญจศีลคำกลอนเพลงกะบอก**.

นครศรีธรรมราช: มิตรบำรุง.

ฟ. โกวิท. (2504). **นิราศไปวัดเขาพัง**. สุราษฎร์ธานี: ม.ป.พ.

ภิกษุธรรมวาที (จ่าย). (2499). **สองกุมารคำกลอน มหาชาติกัณฑ์ที่ 8**. นครศรีธรรมราช:
 โรงพิมพ์ศรีสวัสดิ์.

มนตรีบริรักษ์ (พ.ศิริธร), ขุน. (2483). **ประวัติพระพุทธไสยาสน์**. สงขลา: โรงพิมพ์
 สงขลาพานิช. (พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพพระมหาลอย รตินัย ณ วัดแหลม
 จังหวัดสงขลา พ.ศ.2483).

รัตนชัย เลตตะกุล. (2498). **รักที่แสนเศร้าเรื่องนางปฐาจารย์**. พัทลุง :
 อุดมกิจพานิช.

วัน เมืองสง. (2515). **หนังสือประวัติคำกลอนของวัดใหม่ท่านางพรม**. พัทลุง:
 โรงพิมพ์พัทลุง.

เวียงศักดิ์ เพชรน้อย. (2514). **มาตุภูมิที่ซึ้งรัก**. พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุง.

ส. พยอมไพร. (2507). **ฆาตกรรมคำกลอน**. พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุง.

- ส. ย่องหลี ป. ดอนรูป. (2500). **นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์.
- สละแม แว วงศ์สอาด และนายจิ เล็มหมาด. (2503). **เมืองสิด (ขุนแก้ว) หมายเหตุ**. พัทลุง: อุดมกิจพานิช.
- หนูฟอง จันทภาโส. (2492). **สุภาสิตสอนผู้ชายโสด**. สงขลา: โรงพิมพ์สงขลาพานิช.
- อาคม เดชทองคำ. (2543). **หัวเขือกัวชน**. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- อินทร์ ทองอยู่. (2504). **ศิลาหาภานิต** (พิมพ์ครั้งที่ 3). พัทลุง: โรงพิมพ์ครุฑชาญ.
- เอกวิทย์ ณ ถกลาง. (2544). **ภาพรวมภูมิปัญญาไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.